

№: 5 / 2017

Löneledd tillväxt kan skapa full sysselsättning

ELISABETH LINDBERG

Om författaren

Elisabeth Lindberg är ekonomhistoriker, utredare, ledarskribent samt driver bloggen "50 nyanser av pengar".

Katalys argument

Katalys argument är en serie korta analyser och argumentsamlingar i aktuella ämnen. Fokus är på ekonomi, välfärd, fördelning, arbetsliv och politik. Syftet är att ge snabba men välgrundade faktaunderlag för att du själv ska kunna ta ställning och argumentera.

Sammanfattning

- Högre lönetillväxt som leder till en större löneandel i ekonomin ger en mer stabil ekonomi tack vare att individers efterfrågan skadas mindre av konjunkturdgångar.
- Efterfrågan är löntagarnas verktyg – minskar löneandelen i ekonomin, minskar också efterfrågan permanent. Det leder till sämre tillväxt och lägre skatteintäkter. I slutändan får vi sämre gemensam välfärd.
- Lägre global efterfrågan kompenseras med mer inhemsk efterfrågan. När tillväxten i omvärlden är svag kan vi se till att efterfrågan i Sverige är stor så att produktion och sysselsättning inte minskar. Det är även nu vi kan göra investeringar och låta löneandelen öka som buffert inför framtida kriser.
- Vill du ha mer vinst – satsa på lönerna! Löneledd tillväxt leder i slutändan till att ekonomin fungerar mer effektivt på alla plan tack vare större total efterfrågan.

Inledning

Hur många artiklar har du inte läst där författaren vill hävda att sänkta löner leder till högre sysselsättning och ökad tillväxt? Det är ingen slump. Mittfåran bland debatterande nationalekonomer, politiker till höger och profilerade delar av näringslivet har den uppfattningen. Men hypotesen bygger på felaktiga antaganden om hur Sveriges ekonomi fungerar.

Det vanligaste felet i debatten om lönernas storlek är att lönerna diskuteras utifrån den enskilda arbetsgivaren eller arbetstagaren. För en arbetsgivare med några få anställda kan det vara rationellt att sänka lönerna för att kunna anställa fler eller för att upprätthålla vinstmarginalen i verksamheten hen bedriver. Lyfter vi blicken till ekonomin som helhet är det dock en destruktiv strategi. Löner är köpkraft och köpkraften utgör det vi kallar efterfrågan. Utan ordentliga löner minskar arbetstagarnas efterfrågan, vilket leder till att produktionen minskar och färre sysselsätts. Skatteintäkterna sjunker och den offentliga sektorn blir svårare att finansiera.

Vi bör alltså vända på sambandet mellan sysselsättning, tillväxt och löner. Från att vinster leder till sysselsättning, där löner inte får bli en för stor del av arbetsgivarens utgifter, till att ordentliga löner leder till högre efterfrågan som leder till produktion och sysselsättning. Här finns den viktigaste skillnaden mellan vinstledd och löneledd tillväxt. Frågan har debatterats bland ekonomer i decennier och kan även gå under namnen utbudsledd respektive efterfrågeledd tillväxt.

Fördelarna med löneledd tillväxt

I de flesta ekonomier är den inhemska efterfrågan löneledd. Kort uttryckt konsumerar människor när de får lön och någons utgifter är en annans inkomster. Det är så ekonomin växer. I takt med att löntagarnas del av vinsterna, den så kallade löneandelen, har sjunkit i många industrialiserade länder, har den inhemska efterfrågan också fått svårare att kompensera för lågkonjunkturer och ekonomiska kriser. Inhemsk efterfrågan är en automatisk stabilisator som ofta får för lite uppmärksamhet. Automatiska stabilisatorer fungerar så att de av sig själva dämpar efterfrågan i högkonjunktur och stimulerar den i lågkonjunktur. Till exempel fungerar statsbudgeten ofta så i och med att utgifterna ökar jämfört med intäkterna i lågkonjunktur

och tvärtom i högkonjunktur utan att några politiska beslut behöver fattas. Underskotten stimulerar efterfrågan i lågkonjunktur medan överskott håller den tillbaka i högkonjunktur.

Detsamma kan gälla för löneandelen i ekonomin. Om löneandelen ligger på en jämn, hög nivå hålls den inhemska efterfrågan uppe utan att det behövs mer omfattande aktiva politiska åtgärder. Löntagare kan helt enkelt leva längre på sin lön även i kärva tider. De har kanske haft möjlighet att spara en summa som gör att de kan upprätthålla sin standard även mellan jobb. Politiken kan i stället inriktas på att finansiera transfereringar för de som blivit av med sin sysselsättning och saknar försörjning, samt investeringar för att ekonomin ska kunna återhämta sig snabbare tills konjunkturen vänder.

Effekten är motsatt om löneandelen krymper. Ju lägre löneandelen blir i ekonomin desto svårare får löntagarna att upprätthålla sin standard i sämre tider. En mindre löneandel leder också till sämre förhandlingsposition gentemot arbetsgivarna och därmed sämre löneökningar. Det kan även leda till en permanent högre arbetslöshet. I lågkonjunkturer kommer därför en större andel av de offentliga resurserna behöva läggas på olika former av understöd eller arbetsmarknadspolitiska åtgärder om inte klyftorna ska växa sig för stora när färre är sysselsatta.

Tyvärr har klyftorna tillåtits växa i många industrialiserade länder inklusive Sverige. Lägre löneledd efterfrågan gör ju både att skatteintäkterna minskar i högkonjunktur samtidigt som utbetalningarna blir större i lågkonjunktur. Det har lett till att fler regeringar inte anser sig ha råd med utbetalningar som kompenserar för inkomstbortfallet. Så skapas inkomstojämlikhet.

Motsatsen till lågkonjunktur, alltså högkonjunktur, har vi när ekonomin är i så kallat "fullt resursutnyttjande". Det innebär att alla tillgängliga resurser i form av kapital och arbetskraft är sysselsatta. Att så inte är fallet är ganska lätt att bevisa. I det läge som råder i Sverige i dag är resursutnyttjandet i högkonjunktur, men arbetslösheten är fortfarande hög.

Det finns fortfarande utrymme att leda ekonomin till full sysselsättning med en lägre arbetslöshetsnivå. Lösningen stavas inte sänkta löner. I stället måste fokus ligga på en löneledd tillväxt som ger större inhemska efterfrågan. Löneledd tillväxt har mer potential att öka produktion och sysselsättning än vad en höjd vinstandel kan. Efter årtal av försök att föra politik med fokus på vinstledd tillväxt utan överdrivet imponerande resultat är det dags att satsa på att låta lönerna driva efterfrågan framåt.

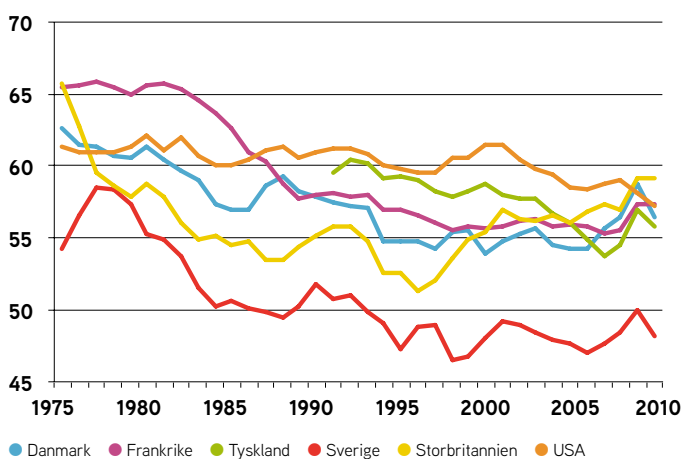
"Vi bör alltså vända på sambandet mellan sysselsättning, tillväxt och löner."

Löneandelen har minskat

Efter oljekriserna på 1970-talet fick fackföreningarna skulden i USA och i många västeuropeiska länder för den förhöjda inflationsnivån i ekonomin. Det skedde delvis även i Sverige. Om bara lönekraven pressades tillbaka skulle inflationsnivån kunna gå ner till hanterbara nivåer, hette lösningen. Ett antagande som framfördes av bland andra den kände nationalekonomen Milton Friedman. I Sverige importerades idéerna främst av ekonomer knutna till näringslivets tankesmedja Timbro och Studieförbundet Näringsliv & Samhälle (SNS).

Den knackiga återhämtningen efter oljekriserna togs som intäkt för tidens högerpolitiker, med Margaret Thatcher och Ronald Reagan i spetsen, att krossa fackföreningarna och därmed den organiserade arbetskraftens förhandlingsposition. Det fick stora effekter på lönerns andel av produktionen i den industrialiserade världen. Som syns i figur 1 sjönk löneandelen i flera större industriländer inklusive Sverige mellan 1975-2010. Endast i USA har den hållit sig relativt stabil (kapitalinkomster har inte heller riktigt lika stort genomslag i amerikanska inkomster, men den diskussionen ligger utanför ramen för denna skrift). Det betyder att löntagarna totalt fått mindre del av de totala inkomsterna i ekonomin. Nedgången har dock varit ojämnt fördelad mellan olika grupper av inkomsttagare, där höginkomsttagare snarare har ökat sin andel av lönerna.

Diagram 1. Löneandel av total BNP, 1975-2010.

Källa: ILO (2017).

I Sverige har löneandelen sjunkit med ungefär tio procent av BNP jämfört med 1960.¹ För ekonomin som helhet är det ett skifte som märks. Löneandelens storlek är nämligen en avgörande faktor bakom den inhemska efterfrågans styrka.

Varför? Benägenheten att konsumera är större från

löner än från vinster.² Konsumtion leder till produktion. Produktion leder till sysselsättning. På global och europeisk nivå är den gemensamma efterfrågan övervägande löneledd. Sedan finanskrisen 2008 har de europeiska länder som är medlemmar av eurozonen fört en politik av ekonomiska åtstramningar. Den har som syfte att minska löneandelen för att skapa konkurrenskraft gentemot övriga euroländer. Problemet är att åtstramningarna bli kontraproduktiva så länge alla länder i regionen för liknande politik. Vem ska då stå för efterfrågan?

När varken egen lönetillväxt eller grannländernas efterfrågan får hjulen att snurra blir det dessutom omöjligt för centralbankerna att nå inflationsmålen. Det har inte minst märkts i Sverige. Det kan diskuteras om inflationsnivån borde vara ett mål i sig, men empirisk forskning tyder på att så länge vi har ett inflationsmål leder svårigheter att uppnå det till minskad sysselsättning.³ Få skulle nog ifrågasätta att minskad sysselsättning är skadligt för samhällsekonomin.

Efterfrågan drivs av löner – inte vinster

Under de senaste 30 åren har en ökad vinstandel varit ett mål för den svenska näringspolitiken. I och med den så kallade "superdevalveringen" 1982, där kronans värde skrevs ned med 16 procent, gick politiken på allvar in för exportledd tillväxt och en ökad vinstandel i näringslivet. Det var det svenska svaret på de misslyckade försöken att få bukt med inflationen. Det är även dit vi kan spåra dagens debatt om sänkta löner som ett sätt att öka sysselsättningen och stärka konkurrenskraften. Myten om den vinstledda efterfrågan som mirakelmedicin lever vidare på falska premisser.

Tanken var att om fackföreningarna minskade sina lönekrav och lät exportindustrins vinster växa skulle inte bara Sverige bli mer konkurrenskraftigt, det skulle på sikt även öka efterfrågan i ekonomin inom landet också. Logiken att vinster leder till produktion som leder till sysselsättning fördes fram av såväl regeringar som akademiska ekonomer och näringslivet. I samma anda avreglerades även kreditmarknaderna, vilket så småningom ledde till finanskrisen i början av 1990-talet. Effekten av krisen blev bestående hög arbetslöshet.

"I Sverige har löneandelen sjunkit med ungefär tio procent av BNP jämfört med 1960."

I en öppen ekonomi som den svenska är exportproduktion av varor och tjänster visserligen den största källan till tillväxt. Men om vinsterna från exporten leder till högre vinstandel på bekostnad av löneandelen kommer den inhemska efterfrågan sjunka med lägre sysselsättning som följd.

De två nationalekonomerna Marc Lavoie och Engelbert Stockhammer har i en rapport för Internationella arbetsorganisationen (International Labour Organisation, ILO) gått igenom så kallade vinstledda respektive löneledda tillväxtregimer.⁴ De har funnit att de flesta större ekonomier som USA och Tyskland är mer beroende av löneledd tillväxt medan mindre får mer av sin tillväxt från vinster. Det går i linje med att stora ekonomier har en betydligt större inhemska konsumtionsmarknad än mindre.

De bryter även ned löner och vinster på investeringar, konsumtion och export. Där framkommer att även om investeringar i och export av produktionen ökar med vinstandelen i vissa ekonomier, så är samtliga undersökta länder löneledda när det gäller inhemska efterfrågan. Sverige är en ekonomi med stark exportindustri vars vinster spelar stor roll för produktionen av de varor som säljs till utlandet. Men vår inhemska marknad är inte obetydlig och stärks när lönerna ökar. På global nivå är dessutom den totala efterfrågan i världen löneledd. Ska den globala stagnationen efter finanskrisen brytas är slutsatsen att den totala löneandelen måste öka världen över.

Diagram 2. Global BNP, förändring i procent, 2005-2015.

Källa: World Bank World Development Indicators (2017).

Löneandelens minskning globalt är en förklaring till den tröga återhämtningen efter finanskrisen som syns i figur två. Det finns inte tillräcklig efterfrågan för att kompensera för de stora ekonomiska nedgångarna som drabbat världsekonomin det senaste decenniet.

Det här ställer Sveriges relativt gynnsamma ekonomiska situation i ett annat ljus. Om vi inte kan räkna

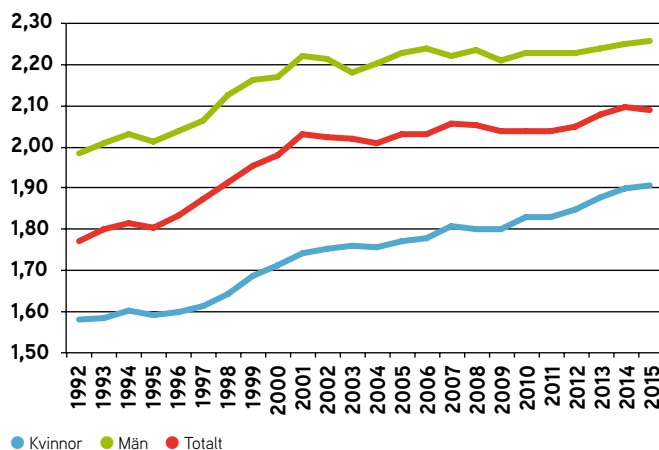
med att global tillväxt driver på global efterfrågan på svenska varor och tjänster i lika hög grad som tidigare under 2000-talet måste vi fokusera mer på inhemska efterfrågan. Löneandelens tillväxt får därmed bli drivkraften bakom investeringar och sysselsättning.

En ökad löneandel är bra för svensk ekonomi

Forskarna Özlem Onaran och Giorgos Galanis har även de skrivit en rapport för ILO där de jämför vinstledda och löneledda regimer, men med mer fokus på just efterfrågan.⁵ De menar att om vinstandelen i en ekonomi ska tillåtas öka måste efterfrågan vara stabil och ekonomin i fullt resursutnyttjande. Kort sagt, en ekonomi som ska fokusera mer på vinster än löner måste vara inne i en lång högkonjunktur och ha full sysselsättning. Ungefär tillståndet i Sverige 1960 men knappast 2017. Det finns alltid en risk att lägre löneandel på medellång sikt leder till lägre efterfrågan och därmed sämre tillväxt, vilket på lång sikt i sig kan ge en lägre vinstandel. Lönesänkningar kan alltså inte åberopas av sysselsättningskäl om vi utgår från att efterfrågan är drivkraften i ekonomin.

Sverige har klarat sig relativt bra i den globala ekonomin tack vare kombinationen av en högproduktiv industri och relativt stabil löneandel. Däremot har lönerna blivit allt mer ojämnt fördelade över tid. I figur 3 kan vi se att måttet på lönespridning (kvoten mellan de tio procent högst avlönade och de tio procent lägst avlönade) har stabiliserat sig på en högre nivå än det befann sig på i början av 1990-talet. Detta är också ett problem om vi vill öka efterfrågan ytterligare med tanke på att konsumtionsbenägenheten är betydligt större i de lägre inkomstgrupperna.

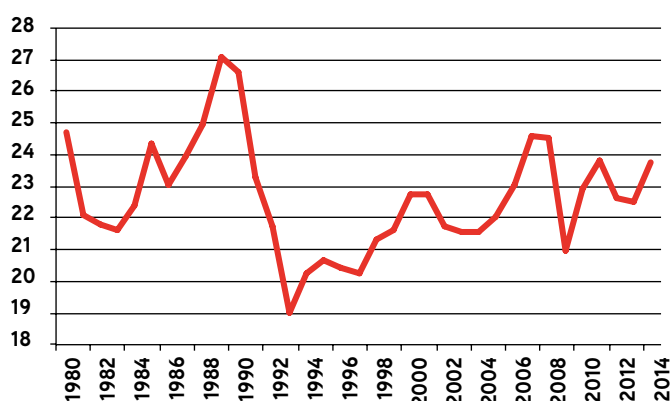
Diagram 3. Lönespridning efter kön, samtliga sektorer, 1992-2015, Sverige.

Källa: Statistiska centralbyrån (2017).

Det går även att argumentera för att dagens resursutnyttjande bara är en nivå av flera möjliga. Investering- och sysselsättningsnivåerna kan öka om vi argumenterar i enlighet med den postkeynesianska kritiken av den så kallade "naturliga arbetslösheten" (NAIRU). Vid samma tidpunkt kan det finnas fler olika nivåer av resursutnyttjande beroende på hur löneandelen påverkar efterfrågenivån.⁶ En större löneandel kan alltså minska arbetslösheten utan att det sker någon större överhettning.

Diagram 4. Investeringar som andel av BNP, 1980-2014, Sverige.

● Investeringar som andel av BNP

Källa: Federal Reserve Economic Data (2016).

Som syns i figur 4 har investeringskvoten (andelen av BNP som investeras både offentligt och privat) legat lägre under hela 1990- och 2000-talet än den gjorde innan 1990-talskrisen. Diagrammet förstärker resonemanget om att en ekonomi kan ha flera nivåer av resursutnyttjande samtidigt. Vi kan till exempel ha en lägre investeringskvot och högre arbetslöshet i dag än i början av 1980-talet, men ändå fullt resursutnyttjande.

Större investeringskvot kan i motsats ge oss högre sysselsättning och alltså en ny, mer effektiv nivå av resursutnyttjande. Ett sätt att höja den inhemska investeringskvoten är att låta efterfrågan på inhemska varor och tjänster växa. Det kan ske med löneledd tillväxt. Utgår vi från Onaran och Galanis modell finns det utrymme för att öka löneandelen och samtidigt uppnå en större investeringskvot och ökad sysselsättning tack vare ökad inhemska efterfrågan.

Vi kan anta att lönerna behöver stiga i en takt som ger två procents löneinflation per år plus dagens ordinarie löneökningstakt. Det ger samlade löneökningar om 4,0-4,5 procent per år. Då når vi på fem år upp till den löneandel som rådde under rekordåren på 1960- och 1970-talen. Det skulle ge en rejäl skjuts åt den inhemska efterfrågan. Med det sagt ska siffran ses som en tankefigur snarare än en prognos. Infla-

tionsnivå, BNP-ökningar och omvärldens efterfrågan påverkar naturligtvis också löneandelen och måste tas med i beräkningen om det ska bli en riktig prognos. Det vi kan se är att en höjd löneandel inte behöver ligga särskilt långt borta i framtiden.

Vad innebär detta? Dels att skatteintäkter och sysselsättning troligtvis ökar till följd av den förhöjda efterfrågan. Det leder i sin tur till att utrymmet för offentliga investeringar och satsningar på gemensam välfärd ökar. Dels att lönernas bidrag till inflationen kommer öka, vilket underlättar Riksbankens arbete med att nå inflationsmålet. I ett sådant scenario måste det även finnas en medvetenhet om att lönetillväxten behöver fördelas rättvist. En ojämnt fördelad lönetillväxt kan i stället leda till större sparande än efterfrågan. Förutom parterna på arbetsmarknaden är det en fråga för politiken att ett betydligt kraftigare grepp kring.

Det finns ingen anledning att ha låg lönetillväxt i dagens läge. Med en högre nivå av efterfrågan får vi större resursutnyttjande med högre sysselsättning och investeringskvot som följd. Vi får en större buffert mot ekonomiska krisers produktionsminskningar och blir också mindre beroende av omvärldens efterfrågan. I stället för att argumentera för lägre löneandel i ekonomin bör vinstförespråkare tänka om. Är ekonomin stabil och i fullt resursutnyttjande växer även deras bit av kakan.

Noter

1. European Commission Annual Macro-Economic Database, 2017.
2. Johansson m.fl., *Lönebildning bortom NAIRU, Full sysselsättning och solidarisk lönepolitik*, Landsorganisationen Sverige (LO), 2015.
3. Svensson, Lars E.O., *Penningpolitik och full sysselsättning, Full sysselsättning och solidarisk lönepolitik*, Landsorganisationen Sverige (LO), 2014.
4. Lavoie, Marc & Stockhammer, Engelbert, *Wage-led growth: Concept, theories and policies, Conditions of Work and Employment Series No. 41*, International Labour Organization, 2012.
5. Galanis, Giorgis & Onaran, Özlem, *Is aggregate demand wage-led or profit-led? National and global effects, Conditions of Work and Employment Series No. 40*, International Labour Organization, 2012.
6. Johansson m.fl., *Lönebildning bortom NAIRU, Full sysselsättning och solidarisk lönepolitik*, Landsorganisationen Sverige (LO), 2015.